

LEGĂMÂNT & DIALOG

UN STUDIUL AL PERICOPEI
CU RABINUL SACKS

Vaiakhel 5779

Traducere: Magda Kupferberg

Frumusețea Sfințeniei și Sfințenia Frumuseții

În pericopele Ki Tisa și Vaiakhel îl întâlnim pe Bețalel, o tipologie rară în Biblia Ebraică – artistul, meșteșugarul, artizanul frumuseții în slujba lui Dumnezeu, cel care, împreună cu Oholiab, au creat obiectele asociate cu Tabernacolul. Iudaismul – într-un contrast puternic cu Grecia Antică – nu prețuia artele vizuale. Motivul este clar - interdicția biblică față de imaginile sculptate, pe care le asociază cu idolatria. Din punct de vedere istoric, imaginile, icoanele, statuile, erau legate în lumea antică de ritualuri religioase păgâne. Ideea că cineva ar putea să se închine “lucrului mâinii omenești” era o anatemă față de credința biblică.

Mai general, iudaismul este o cultură a urechii, nu a ochiului.¹ Ca religia a Dumnezeului invizibil, atribuie sfințenie cuvintelor auzite mai degrabă decât obiectelor văzute. Așadar, atitudinea în cadrul iudaismului este în general negativă față de reprezentările artistice.

Există manuscrise faimoase ilustrate (precum *Bird's Head Haggada*, Bavaria, circa 1300) în care figurile umane sunt atribuite unor capete de păsări, pentru a evita reprezentarea completă a unei ființe umane. Arta nu este interzisă ca atare; există o diferențiere între reprezentările artistice bidimensionale și cele tridimensionale. Așa cum a clarificat Rabbi Meir din Rothenburg (c. 1215–1293), în cadrul unei response “Nu există nicio încălcare [în cărțile ilustrate] a interdicției biblice... [ilustrațiile] sunt doar pete de culoare, cărora le lipsește materialitatea [pentru a putea constitui o imagine sculptată].”² Într-adevări, câteva sinagogi antice din Israel aveau mozaicuri elaborate. În general însă, arta a fost mai puțin evidențiată în iudaism decât în cultura creștină, în care s-a simțit puternic influența elenă.

Sunt foarte rare referințele pozitive cu privire la artă în literatura rabinică. O excepție este Maimonide, care spune următoarele:

Dacă cineva este afectat de melancolie, ar trebui să o vindece ascultând cântece și melodii felurite, plimbându-se prin grădini și clădiri rafinate, așezându-se în fața unor forme frumoase, și alături de astfel de lucruri care încântă sufletul și fac să dispară perturbările melancoliei. În toate acestea ar trebui să urmărească scopul de a-și însănătoși trupul, scopul sănătății trupului fiind acela de a acumula cunoștințe.³

Exact termenii folosiți de Maimonide pentru a descrie experiența estetică clarifică faptul că el vede arta strict în termeni instrumentali, ca un mod de a ameliora depresia. Nu este nicio sugestie ca ar avea o valoare intrinsecă.

¹ Pentru o perspectivă mai nunațată, vezi și Kalman Bland, *The Artless Jew: Medieval and Modern Affirmations and Denials of the Visual* (Princeton University Press, 2001).

² Vezi Tosafot, comentariul Yoma 54a–b, s.v. Keruvim; Responsa Rabbi Meir Mi'Rothenberg (Venice: 1515), 14–16.

³ Rambam, introducerea comentariului la Mishna Avot, Eight Chapters on Ethics, chap. 5. 298.

Cea mai puternică afirmație pozitivă în favoarea artei pe care o cunosc a fost făcută de rabinul Abraham ha-Cohen Kook, primul rabin așchenaz al pre-statului Israel, descriind perioada petrecută în Londra în timpul Primului Război Mondial:

Când locuiam în Londra, vizitam Galeria Națională, iar picturile care îmi plăceau cel mai mult erau cele ale lui Rembrandt. În opinia mea Rembrandt era un sfânt. Când am văzut pentru prima oară picturile lui Rembrandt, mi-au amintit de afirmația rabinică despre crearea luminii. Atunci când Dumnezeu a creat lumina [în prima zi], era atât de puternică și luminoasă, că era posibil să fie văzută de la un capăt al lumii, până la celalalt. Și Dumnezeu s-a temut că nelegiuții s-ar folosi de ea. Ce a făcut? El a ascuns-o, pentru cei drepecți, în Lumea de Apoi. Însă din când în când există oameni măreți pe care Dumnezeu îi binecuvântează cu o viziune a acestei lumini ascunse. Cred că Rembrandt era unul dintre aceștia și că lumina din picturile sale este lumina creată de Dumnezeu în prima zi.⁴

Rembrandt este cunoscut pentru faptul că nutrea o afecțiune specială evreilor.⁵ El i-a vizitat în orașul său natal, Amsterdam, i-a pictat atât pe ei, precum și multe scene din Biblia Ebraică. Bănuiesc că ceea ce a văzut Rabinul Kook în picturile sale a fost de fapt abilitatea lui Rembrandt de a transmite frumusețea oamenilor obișnuiți. El nu face nicio încercare (cel mai clar se observă în auto-potretele sale) de a înfrumuseța sau a-și idealiza subiecții. Lumina care strălucește din ei este pur și simplu umanitatea lor.

Samson Raphael Hirsch a fost cel care a diferențiat Grecia antică de Israelul antic, din punctul de vedere al contrastului dintre estetică și etică. În comentariul său la versetul "Să înmulțească Dumnezeu pe Iafet și să se sălășuiască acesta în corturile lui Sem", el observă:

Seminția lui Iafet a înflorit pe deplin în greci; cea a lui Sem în evrei, Israel, cel care a purtat și poartă numele (Shem) lui Dumnezeu între toate națiunile lumii... Iafet a înnobilat lumea estetic. Sem a luminat-o spiritual și moral.⁶

Însă, așa cum vedem în cazul lui Bețalel, iudaismul nu este indiferent esteticii. Conceptul de hiddur mitzva, "înfrumusețarea unei porunci," însemna pentru înțelepți că ar trebui să ne străduim să îndeplinim poruncile în cel mai frumos mod cu putință. Veșmintele preoților erau menite să fie "spre cinste și podoabă" (Exodul 28:2). Exact același termen face referire la Bețalel – înțelepciune, înțelegere și cunoștințe – sunt atribuite de cartea Proverbelor lui Dumnezeu însuși în calitatea de creator al universului:

Prin înțelepciune, Domnul a întemeiat pământul,
iar prin înțelegere a întărit cerurile.
Prin știința Sa a deschis adâncurile
și norii picură rouă. (Proverbe: 3:19–20)

Cheia, în ceea ce-l privește pe Bețalel se află în numele său. Înseamnă "în umbra lui Dumnezeu." Darul lui Bețalel era acela de a comunica, prin arta sa, că arta este o umbră lasată de Dumnezeu. Arta religioasă nu este niciodată "artă de dragul artei."⁷ Spre deosebire de arta seculară, indică ceva dincolo de sine. Tabernacolul însuși a fost un tip de microcosmos al universului, cu o caracteristică superioară: că în acesta simți prezența a ceva mai presus – ceea ce Tora denumește "gloria lui Dumnezeu" ce a "umplut Tabernacolul" (Exodul 40:35).

Grecii, la fel ca mulți alții în vest, care le-au moștenit tradiția, credeau în sfințenia frumuseții. (Keats' "Frumusețea este adevăr, adevărul frumuseții, acesta este totul / Știi pe pământ, și asta e tot ce trebuie să

⁴ Jewish Chronicle, 9 Septembrie 1935

⁵ Vezi Michael Zell, Reframing Rembrandt: Jews and the Christian Image in Seventeenth-Century Amsterdam (University of California Press, 2002), și Steven Nadler, Rembrandt's Jews (University of Chicago Press, 2003).

⁶ Pentateuhul, tradus cu comentariul lui Samson Raphael Hirsch (Gates-head: Judaica Press, 1982), 1:191.

⁷ Această frază îi este atribuită lui Benjamin Constant (1804).

știi”).⁸ Evreii cred contrariul: hadrat kodesh , frumusețea sfințeniei: Auceți Domnului slavă numelui Său; închinați-vă Domnului în frumusețea sfințeniei Lui. ” (Psalmi 29:2). În iudaism arta are mereu un scop spiritual: să ne facă conștienți că universul este o operă de artă, o mărturie a Artistului suprem, Dumnezeu Însuși.

Pentru mai multe articole ale Rabinului Sacks, vă invităm să vizitați www.rabbisacks.org

© Rabbi Sacks • Toate drepturile sunt rezervate
Biroul Rabinului Sacks este susținut de *The Covenant & Conversation Trust*

⁸ Ultimul vers al faimosului poem al lui Keats, “Odă unui Urn Grec.”